

Dolenjske Novice.

Izhajajo 1. in 15. vsacega meseca. Cena jim je za celo leto 1 gld., za pol leta 50 kr. — Naročnino in dopise sprejema J. Krajec v Novem mestu.

Kdor želi kako oznanilo v „Dolenjske Novice“ natisniti dati, plača za vsako vrsto z navadnimi črkami 8 kr. za enkrat, dvakrat 12 kr., trikrat 15 kr.

Posojilnica v Krškem.

Deželni zbor v Ljubljani je lani sklenil, naj se županstva potrudijo, da bi se po Kranjskem napravile potrebne posojilnice. V Krškem je o posojilnicah ljudem razlagal največ šolski ravnatelj gosp. Lapajne. Ko je menil, da so ljudje o njih namenu in pomenu dosti podučeni, povabil je iz Krškega in okolice vse, kateri imajo premoženje in poštenje, k zboru, kjer so se napravila za posojilnico pravila ali statuti, to je postavna pogodba, po katerih se morajo ravnati vsi tisti, ki k posojilnici pristopijo. Ta zbor je bil že lani meseca decembra. K temu posvetovanju so bili prišli razni gospodje in možje, več ali manj veljavni in premožni. Bilo jih je kacic štirideset. Pričujoči so bili med drugimi gospodje: Gregorič, Rupert, okrajni komisar Čop. Navzočni gosp. c. kr. okrajni glavar Weiglein, gospod, ki ljubi pred vsem pravico in resnico, pristopil je še tisti dan k tej novi zadrugi. Pri tem zboru se je določilo najprvo, da bode krška posojilnica zadruga z neomejeno zavezo. Kaj se to pravi? Vsak, ki k društvu pristopi, mora z vsem svojim premoženjem dober stati, če bi bila sila. Zavoljo tega pa ima taka posojilnica

prav veliko zaupanja ali kredita. Po tem se je določilo, da mora vsak, kateri bode v zadrugo sprejet, plačati en goldinar, ki se mu pa več ne povrne. Potlej mora pa še vsak ud posojilnice plačati najmanj en delež (pa lahko tudi več) v dveh letih, to je 12 gold. v 2 letih, toraj najmanj 50 kr. na mesec. Ta denar je pa njegov, dobi ga nazaj z obrestimi (interesom) vred, kedar noče več pri zadrugi biti. Izstopi se pa lahko vsako leto od posojilnice. Kdor pa je zadružnik ima več pravic. Najboljša pravica je ta, da lahko dobi denar na posodo, če ga posojilnica ima. Imela ga pa bo, ker ga jej bodo ljudje zaupali, ko bode imela kredit. Ljudje bodo namreč hraniti nosili denar, ker jim bode dajala take obresti, kakor ljubljanska hranilnica. Na posodo se bode dajal denar samo zadružnikom ali udom, in to na razen način; le na grunte ne, ker to preveč stane. Po navadi samo na menjice ali bekseljne, katere bo moral razen zadružnika še en porok podpisati.

To so najvažnejše določbe iz pravil, ki se pa morajo prej poslati c. kr. okrožni sodnji v Novo mesto, kjer se morajo prej registrovati, to je, nekako potrditi. Kedar se bode to zgodilo, začela bode še le posojilnica delati, to je denar sprejemati in posojevati. Takrat bomo še več po-

Podlistek.

Nekdaj in sedaj. (Dalje.)

Pa kaj je to suženj ali rob? — Suženj je tak nesrečen človek, kteremu so ljudje vzeli prostost, tako da ni več sam svoj. Nima nobene pravice, ne sme zapustiti gospodarja, ampak je le kot živina primoran delati. Gospod ga lahko proda, kakor kakovo drugo stvar, ga podari, zamenja, uklene, tepe, umori, križa! Taka nesrečna stvar je suženj!

Sužnje, sem djaj, je naredila lenoba, mržnja do dela. — Pa kako, je li bilo v starih časih veliko taci nesrečnežev?

Bilo jih je neizrečeno veliko število. — Skorej vsa opravila so bila njim izročena. Streči so morali prostim, preskrbovati hišna opravila, delati na polju, v gozdu, voditi vsa rokodelstva. Na Grškem, v Atiki, so prešteli prebivalce. Našteli

so samo dvajset tavžent prostih državljanov pa štiri sto tavžent sužnjev — torej 20krat toliko sužnjev, kakor prostih. V Rimu jih je bilo toliko, da jim gosposka nikdar ni privolila nositi posebne obleke, češ, vtegnili bi se šteti, tako bi zvedeli, koliko jih je, in bi se zoper nas vzdignili. Velika, velika večina ljudi je zdihovala pred Kristusom pod sužnjiškim jarmom — prostih je bilo le malo. Ti so trotom enako uživali trud svojih nesrečnih bratov.

Kmetič, tožiš, kako hudo ti je. Rad verjamem; ali ti vendar obdeluješ svojo zemljo, vendar smeš odpočiti si s svojimi otroci; in če le ne moreš shajati, prodaj posestvo, greš drugam sreče iskat; siloma zapoditi, prodati, tepsti te nikdo ne sme! Dragi moj, ko bi bil pa ti živel, recimo dva tisuč (tavžent) let poprej — kakšna bi bila s teboj? Groza me je povedati — strašen bi bil tvoj stan: ti bi bil skoraj gotovo suženj!

m tuž-jedini

— za-

jar,

ŠO

ja za celo četrt leta jajo ured-

50

75 kr.

modernim iskanim žanrostjo di-
Cena je a mogoče, nanja dol-
0 etm., ši-
lje, kterim
v svojem
aročevanji
naj najbolj
e pošljem

rar,

ubljani.
v njegovo
žbo. Vse
Naročilom
[2—2]

ELJU

kr.

o da jim
i. Vse so

ajec.

vedali, morebiti tudi pravila natisnili. Za danes povemo samo imena tistih mož, ki so bili pri prvem posvetovanju 7. dec. in pri drugem 18. jan. izvoljeni, da bodo za l. 1885 zadrugo vodili. Ti-le gospodje so: Ivan K n a v s, vikar v Krškem, kot ravnatelj; Ivan L a p a j n e, šolski nadzornik, kot njegov namestnik in zapisnikar; Ivan P f e i f e r, trgovec v Leskovci, kot denarničar; Anton J u g o v i c, pek in meščan, kot njegov kontrolor in (namesto decembra meseca izvoljenega gosp. V. Pfeiferja, ki je zadrževan) kot odbornik A. J u r č e č, klobučar in hišni posestnik v Krškem. K posojilnici je do zdaj pristopilo 17 udov, veliko jih pa še le bo, kedar bode zadruga registrovana. Ti udje so podpisali po 1, po 2, 4, 5 in 10 deležev, skupaj že 76 deležev. Gospodje: Feliks L e n k, na raški grajščini; F. S e i d l, meščanski učitelj in A. J a n e ž, meščan, so bili pa kot n a d z o r n i k i posojilnice voljeni že 7. decembra minulega leta.

Za rokodelski stan.

Rokodelci so po vseh mestih tako imenovani srednji ali meščanski stan, t. j. tisti stan, ki je mesta ustanovil. Ta je začel vsled obrtnijske svobode, proglašene s postavo od l. 1869, in vsled nastalih fabrik vidoma pešati in še bolje hirati kakor kmečki stan. Temu se trudi v okom priti nova obrtnijska postava, ki je obrtnijsko svobodo zopet nekoliko omejila, in ki si prizadeva, rokodelski stan s tem zopet k časti in veljavi povzdigniti, da se bode rokodelska izurjenost postavno varovala. Da bi se korist in dobiček rokodelskega stanu bolj povzdignil, snovale se bodo še obrtnijske zadruge, ki bodo pri priliki imele za rokodelce enako važnost, kakeršno imajo razna društva pri družih stanovih, posebno pri učiteljskem stanu razna učiteljska zborovanja, tako zvane konference. Da bode nova obrtnijska postava od l. 1883 imela kaj vspeha in da se bode

obrtništvo pri nas dvignilo, k temu lahko vsi Slovenci pripomorejo, in to največ s tem, da domače rokodelce podpirajo. Med rokodelci po naših mestih ni veliko Nemcev, marveč so skoro vsi Slovenci; če tudi nosijo nekateri le nemško suknjo, jim je srajca še trdna slovenska robača. Le malo truda bi nas stalo, pa jim slečemo nemško ogrinjalo in ogrnemo jih s toplim slovenskim kožuhom: spoznali bodo, da so Slovenci.

Največ bodemo Slovenci našim rokodelcem koristili, ako jih bodemo dejansko podpirali in rajše jim privošili zaslužek kakor židovskim in nežidovskim tujcem.

Če kupujemo izgotovljeno obleko, obuvalo in druge reči na sejnih od raznih tujcev, le malokdaj ceneje kupimo. Če se tudi včasih to pripeti, pa dobimo tako blago, ki le malo časa trpi. Saj veste, kako zna jud na sejnih sladko govoriti, samo da nam blago na prečuden način vsili. Mnogokrat nas opehari. Podpirajmo torej rajše znane domače poštene rokodelce, pa terjajmo od njih, da nam po ceni naredé. Ako bodo naši rokodelci dobili od nas delo, bodo oni tudi z nami se potegovali za čast Slovencev, in ako bode naš kmet domačemu rokodelcu zaslužek dajal, bode tudi njegove pridelke lahko bolje plačeval.

Vstrojene skodlje.

Kože se dajejo v stroj, da imamo podplate in usnje: a kdo bo skodlje t. j. šinteljne strojil? Morebiti še ti, dragi bralec.

Glej! bilo je leta 1859 o prazniku Marijnega vnebovzetja, ko je priplaval majhen oblak nad vas H. na Gorenjskem. Strela vdari iz oblaka v živinski hlev, črn dim se zvali iz slamnate strehe, in trenutek pozneje je bila vsa v ognju. Ogenj se precepi takoj od sape gnan, na bližnji dve hiši s slamo pokriti, potem vname se še ena slamnata streha, pod katero je bilo hranjenih kakih 400 centov mrve, slame in stelje. Tem gorečim streham nasproti je stala hiša z opeko pokrita; ta je imela

Naša lepa dolensjska stran bi bila v rokah nekaj malo posestnikov, morebiti bi jih bilo toliko kakor imamo sedaj gradičev ali pa še ne, drugi bi bili z malo izjemami — sužnji. Bere se, da je bilo ob času grozovitega cesarja Nerona polovica dežele (provincije) Afrike v posestvu samo šestih gospodov — in vendar je bila ta dežela veliko, veliko večja kakor naša cela kranjska dežela.

Ti kmet, ti rokodelec bi bil tedaj suženj ali rob, ako bi živel nekaj stoletij poprej. Kaj pa se to pravi, sem že nekoliko povedal, vendar pa ti moram to še malo bolj natančno popisati.

Ne imel bi nobene pravice. Postava je govorila, da suženj nima glave; to se pravi, da se ne šteje za človeka. Hudobnež te je natepel, zbil ti oko; tožiš ga. Nič ne pomaga, sodnik te ne posluša, ti nimaš glave, ne šteješ. Tvojemu gospodu se je zljubilo — vzeti, prodati ti ženo:

pritožiš se, zastonj, ti ne šteješ, nimaš glave! — Pa kaj pravim, ne šteješ za človeka? Še manj si kakor nespametna živina. Konj in vol prosto skočeta, ti pa moraš vlačiti pri težavnem delu železne verige na nogah od jutra do večera, od mraka do dné. — Tako se je godilo sužnjim pri Rimljanih. Veliko jih je bilo, ki so morali vrteti celo življenje mlinski kamen vkovani v težko železje. Ali pa bi se zljubilo tvojemu gospodu, kakor so imeli nekdanji Špartanci navado, da bi ti dal gotove čase nekaj udarcev, če tudi nisi nič hudega storil — samo zato, da ne pozabiš, da si suženj! — In tvojim hčeram — bi se godilo, kakor nekdanj rimskim sužnjam: Bogata mehkužna rimska gospa si je lepotičila obraz, slušala svoje prijateljice, občudovala krasne zlate robove svoje obleke — a ob enem je zbadala z ostrimi šivankami uboge svoje sužinje.

fabion, to je prostor mej strešnim žlebom in zidom iz dilj ali desek, ktere so bile morebiti že 100krat z navadnim beležem pobeljene. Imela je ta hiša v gornjem nadstropji, ravno proti omenjenim gorečim hišam lesen pomolj, (Altane, Erker) kakor majhen mostovž, komaj pol sežna dolg in sežen širok; ob tej hiši, z opeko pokriti so bile zasa-jene mlade češplje in takrat precej polne sadu.

Ni dolgo gorelo, in že se je leseni pomolj tudi vnel. Njegov ogenj je prav iz bližnje nabijal v leseni, toda dobro pobeljeni fabion, ki se pa vendar ni vnel; ogenj je požrl bližnje strehe in okolj 400 centov mrve, slame in stelje, češplje na drevescih je spekel, strešni oder z opeko pokrit, se je večkrat začel kaditi, ali fabion se vendar le ni vnel.

Ker se je leseni fabion tako branil bližnjemu in silnemu ognju, začel sem premišljevat, zakaj da se fabion ni vnel, — in poskušnje delati, kako bi se zamogel les obvarovati pred ognjem, t. j. narediti nezgorljiv.

Te poskušnje hočem naznaniti, in sicer zato, ker sem videl in vidim veliko streh s škodljami pokritih v Črnomlju, v Metliki, v Novem mestu, v Višnji Gori, v Kostanjevici, v Krškem, na Kočevskem in drugod.

S škodljami pokrita streha je dobra, toda kar se tiče ognja, je skoraj tako nevarna kakor slamnata, ako goreč žarek na njo pade, ki se je odtrgal od druge bližnje goreče strehe.

Mnogi gospodarji takih s škodljami pokritih hiš bi jih radi z opeko pokrili, pa ne morejo, ker je strešni oder preslab, in ne more nositi težke opeke. Je-li mogoče, škodlje veliko bolj varne narediti pred ognjem?

Je mogoče! Skušinja uči, da se to dá storiti in sicer brez velikih stroškov.

Je-li potem čudno, da popisuje neki rimski pisatelj kakovi so bili sužnji, tako-le: „koža je razbrazdana od udarcev z bičem, na čelo jim je užgano znamenje, noge tiče v železju, blede so, suhi in shujšani, nimajo človeške podobe!“

Pa jim je vsaj življenje branila postava? — Kaj še! tudi to je bilo v oblasti njih gospodov; postava se za sužnje ni brigala. Rimski pisavec nam to priča pisaje: Rob, suženj, se umori. Zakaj? S čim je zaslužil smrt? Kje je priča, kje tožnik? kje sodnik? — Kaj prašáš nespametnež, se mi odgovori, ali je mar suženj človek? Ako tudi ni zagrešil ničesa, kaj me to briga? Umreti mora. Jaz tako hočem, zapovedujem, to je dovolj. Tako je bilo.

Misliva si, dolenski kmet, še enkrat da si ti suženj v onih nesrečnih časih. Gorje ti, kako bi se ti godilo!

Gospoda posebno ljubi okusne rake, vsaj ti je znano, kako drago so se do zadnjih let pro-

Moje skušnje so pa te-le:

Položil sem škodlje v belež, narejen iz apna in vode brez peska; nič gostejši ni bil od navadnega beleža, s kakoršnim hiše belimo. Pustil sem škodlje več dni v tem beležu, da se je les v vodi zrahljal in je beleža v se vzel kolikor je bilo mogoče. Potem sem mokre škodlje iz beleža pobral in jih na sapi do dobrega posušil. Ko so se sušile, sem v vodi raztopil železnega (t. j. zelenega) viteriola (Nemci ga imenujejo „grün Eisen-Vitriol“, Slovenci pa napačno: v nekterih krajih mu pravijo „zeleni galun“). V to tamno-rjavo vodo sem položil te suhe apnjene škodlje, ter jih spet pustil več dni v tej vodi, da so se je dobro napile. Potem sem jih vzel iz nje in jih spet dobro posušil. — Deni tako suho škodljo v hudo vročino prav blizo ognja, in ne vname se ti; vrzi žive žerjavice, ali navadno gorečo škodljo na vstrojeno škodljo, in — ne vname se ti; vrzi vstrojeno škodljo v ogenj, in gorela bo, dokler bo ležala v njem, toda vzemi jo iz ognja, in precej ti bode ugasnila, in ako še ni dolgo gorela, še telela ne bode, temveč le črna postala. Iz tega se pač vidi, da tudi vstrojena škodlja v sili gori, toda nerada, tedaj se tudi hišna streha iz vstrojenih škodelj pač ne bode lahko vnela.

Kdor ne verjame naj poskusi, vsaj poskušinja ni draga, kajti apno za malo beleža ne velja veliko, tudi funt železnega viteriola ne več kakor kakih 6 ali 7 soldov.

Streha iz vstrojenih škodelj ti prizadene k večjemu 10 goldinarjev več stroškov, kakor iz navadnih nevstrojenih, toda o pogorišču boš gledal brez straha žarke, ki bodo padali na tvojo streho, potem ko so se iz gorečih slamnatih streh vtrgali; brez straha boš gledal tudi če prav padajo goreče škodlje na tvojo streho; kajti vstrojena škodlja se ne zmeni za malo ognja.

dajali v dalnje kraje znani krški raki. Ali žali Bog, poginili so, kuga jih je pomorila, da ga ne enega ne dobiš lahko. Gotovo je tudi rimska gospoda rada jela krške rake. Ko bi sedaj gospodovala v naših krajih kakor je nekdanj, brez dvoma bi si vse prizadevala, da bi zopet dobila rakov v Krko, kakor se tudi sedaj nekteri gospodje zamenjajo to koristno žival v Krki vnovič vdomaćiti; ali glej vse bi bilo morda zastoj! Pa kaj si spomni tak ošaben gospod? Človeško meso jih bode morebiti ohranilo; in tega mi ne manjka, vsaj imam sužnjev dovolj. Ti ubožček si se trudil in potil, da je groza, sedaj ko si se postaral, ter dela več tako nevzmoreš, kakor nekdanj, pa te posekajo z ostrim nožem, ter vržejo rakom v hrano! Za teboj pa pride na vrsto tvoja žena, tvoj brat in tako drug za družim dokler se gospodu poljubi.

(Dalje prih.)